

In memoriam

Albe Vidaković

«Praeterit tempus more fluentis aquae».

Već petnaest godina protiče kako ga nema među živima. Posjetili smo njegov grob u Subotici prilikom otvorenja subotičke biskupije. Živi još njegova starica majka, koja nam je zahvalila za taj dolazak. Albe Vidaković je dušom i tijelom pripadao Zagrebu. Tu je ostavio svoje najljepše i najplodnije godine života (1942—1964). Tko ga nije poznao? Od onih prosjaka što su moljicali dinar do sveučilišnih profesora, od domaćica koje su ga zamijenjivale s klericima do najeminentnijih kompozitora i umjetnika. On je bio u modernom smislu riječi »angažiran« za naše vrijeme i potrebe, za našu katedralu, za crkvenu glazbu, za našu glazbenu kulturu.

Naporan rad i naše nerazumijevanje prekinuli su njegov život u pedesetoj godini. Uklonili smo ga s Akademije, kritizirali smo ga u svećenčkim krugovima, kao nemogućeg glazbenog puritanca. Nismo razumjeli njegov rad, koji je za njega bio sve. Dogorio je daleko od svijeta, u jutarnjem bolničkom sivilu. Da je ostao na papinskom institutu u Rimu kao nasljednik svog učitelja L. Refice-a, danas bi bio vodeći crkveni glazbenik u svijetu, poštovan od svijeta. Da je prihvatio prijedlog kardinala Frings-a kao regens chori kölnske katedrale, više bi vremena mogao posvetiti sebi i svom radu. No, on je volio naš narod, znao je svoju vrijednost i uložio je svoj talenat u našu kulturnu baštinu.

Rođen je 2. 10. 1914. u Subotici. Preci su mu doselili iz hercegovačko-dalmatinskih vrlati. Otac mu je bio pravnik. Ne zna se, kako je mali Albe zavolio glazbu. Možda mu je kao prvi uzor služio pjesnik i glazbenik Đuro Arnold, o kome je poslije napisao opširnu raspravu u »Svetoj Ceciliji«.

Osnovnu školu završio je u Subotici, a gimnaziju u subotici i kasnije u Travniku. Sjećam se razgovora s jednim njegovim odgojiteljem iz Travnika. Po njegovu mišljenju Albe se ni u čemu nije razlikovao od drugih, osim što je volio crtati. Prema tomu izgledalo je više da će od njega biti slikar. No glazba je sigurno već tinjala u njemu. Dolazak u Zagreb gdje je učio bogoslovijsku, bio je odlučujući za njegov glazbeni razvoj.

ALBE VIDAKOVIĆ (1914.—1964.)
Posljednji urednik »Svete Cecilije«

Albe je po naravi bio komunikativan i radoznao. Želio je da u tančine sazna ono, što ga je zanimalo. U Zagrebu je imao prilike čuti sviranje Franje Dugana, sudjelovati u izvedbama svećanih misa, polaziti na koncerte. Svirao je violončelo u »Vijenčevom komornom orkestru« i rado je odlazio pokojnom kanoniku Dočkalu na kućno muziciranje. Kod profesora Dugana svršio je tečaj harmonije i kontrapunkta, a kod regensa chori Filipa Hajdukovića upoznao osnovne zasluge gregorijanskog koral. Tu je zacijelo nikla njegova želja da pođe na daljnje glasbeno školovanje u Rim. Makar ga u toj namjeri nije podržao njegov biskup Lajčo Budanović, on je na vlastiti trošak i preporukom kanonika Krešimira Pećnjaka, pošao 1937. g. kao zaređen svećenik na Papinski Institut za crkvenu glazbu. Tu se njegovome duhu otvorilo pravo polje rada. Upisao je studij gregorijanskog koral i kompozicije.

Gregorijanski koral diplomirao je u klasi P. Ferrettija — i G., Sunola 1940. g., a kompoziciju kao đak R. Casimiri-a i L. Refice-a 1941. Na Institutu je zapažen kao odličan đak s izrazitim glazbenim talentom. Iz Rima se svojim redovitim dopisima javlja uredniku Sv. Cecilije, izvještavajući o prilikama crkvene glazbe u Rimu. Tu je sazrijevao njegov glazbeni talenat u marljivom radu, slušanju polifonije, orguljskih i simfonijskih koncerata i opera. S partituroom u ruci producirao je djela velikana glazbene povijesti. Nadasve ga je zanimala glazbena arhitektonika; svaku svoju raniju skladbu običavao je skicirati.

Vratio se u domovinu (1941.) kao vrhunski glazbenik. Od 1941.—1948. predaje na Hrvatskom državnom konzervatoriju u Zagrebu: na Visokoj školi gregorijanski koral i povijest kantate, a na Srednjoj harmoniju, kontrapunkt i orgulje. 1942. g. postaje regens chori zagrebačke katedrale, zamijenivši svog učitelja Filipa Hajdukovića. Ujedno se te godine prihvatio i dužnosti urednika »Svete Cecilije« naslijedivši Ivana Kokota i Franju Dugana. On sam govori o tome: »Novi urednik Svete Cecilije primio se teške i odgovorne dužnosti uređivanja ove jedine crkveno-glazbene smotre u Hrvatskoj, svjestan njezinih zadaća, svjetle prošlosti i zamašitosti za izgradnju hrvatske glazbene kulture uopće, a na unapređenju liturgijske glazbe napose«. Tada već Vidaković obavlja nekoliko teških dužnosti: regens chori katedrale, urednik sv. Cecilije i profesor Hrvatskog državnog konzervatorija. Pod njegovim uredništvom sv. Cecilija izlazila je 3 godine (1942.—1945.).

Kao regens chori (od 1942—1964) osnovao je dječjački zbor s kojim u sastavu s katedralnim muškim zborom izvodi djela klasične polifonije, renesanse i baroka. Sa muškim zborom — izveo je vrijedna djela klasičnih i novih majstora te bolje radove hrvatskih skladatelja.

Dirigentsku dužnost vršio je predano ne žaleći ni truda ni vremena. U dvadesetak godina postavio je na repertoar više od 30 misa, ne računajući ovdje koralne mise. Navest ćemo ih redom kako ih je izveo.

- Missa pontificalis II — L. Perosi (mješoviti zbor sa dječjačkim mezzosopranima)
- Missa brevis C-dur — W. A. Mozart (mješoviti zbor s orkestrom i orguljama).
- Tri mise za muški zbor — L. Perosi
- Missa Choralis — L. Refice (muški zbor)
- Missa sv. Caeciliae — Wiltberger (muški zbor)
- Missa in h. s. Marci — M. E. Bossi (muški zbor)
- Missa Caeciliana — A. Vidaković (4. gl. mj. zbor)
- Missa Gregoriana — A. Vidaković (4. gl. muški zbor)
- Missa u B-duru — V. Kolander (muški zbor)
- Missa jubilaris — Santini (4. gl. muški zbor)
- Missa in C — J. Rheinberger (4. gl. muški zbor)
- Herz Jesu Messe — J. Schildknecht (4. gl. muški zbor)
- Missa Regina coeli — J. Kerle (5. gl. muški zbor)
- Missa s. Agnese — D. Bartulucci (4. gl. muški)
- Marienmesse — H. Schröder (3. gl. muški zbor)
- Missa in G — Göbel (3. gl. muški zbor)
- Missa Deus, refugium nostrum — L. Refice (4. gl. muški zbor)
- Missa s. Clarae — B. Somma (4. gl. muški zbor)
- Missa Deo gratias — o. K. Kolb (3. gl. muški zbor)
- Missa in h. s. Pii X. — Coos v. Overbeck (4. gl. muški zbor)
- Missa ordinis — J. Kronsteiner (4. gl. mu. z.)
- Kleine Marienmesse — M. Baumann (4. gl. mu. z.)
- Missa — L. Picchi (4. gl. muški zbor)

2. staroslavenska misa — A. Vidaković (3. gl. muški zbor)

Dirigirao je do posljednjeg daha. Teško se penjući uz katedralne stube i hvatajući se za srce hrabro je izdržao kao vojnik na straži. Zadnji puta je dirigirao na Bijelu nedjelju (1964). Trinaest dana nakon toga nije ga više bilo među nama. Na velike blagdane (Božić, Uskrs, Duhove) bio je kor katedrale pun renomiranih glasbenika i drugih umjetnika, koji bi dolazili slušati maestrovu izvedbu koralala i novih misa. To su bili: pokojni Odak, Brkanović, Magdalenić, dr. Žganec, slikar Šulentić, maestrov prijatelj, koji ga je portretirao (vidi: Galerija moderne umjetnosti — J. Šulentić . . . Portret mladog čovjeka), kipar Radauš, koji je osobito volio napjeve mrtvačkog oficija i mnogi drugi.

Maestro je Vidaković velikom umjetničkom savješću poštivao veličanstveno zbivanje sv. Mise. Zato su i njegove izvedbe misa uvijek težile prema uzornom i savršenom. Osjećajući potrebu da dopuni naš domaći repertoar misa, posvetio je najveći dio svoga skladateljskog rada upravo tom centralnom događaju svete liturgije. Tako su nastala remek-djela naše poslijeratne glazbe:

1. Missa Caeciliana za 4. gl. mj. zbor i orgulje (1942.)
2. Missa Gregoriana za 4. gl. muški zbor i orgulje (1942.)
3. Missa simplex za 4. gl. mj. zbor à capella (1946.)
4. I staroslavenska za 2. gl. pučko pjevanje
5. II staroslavenska za 3. gl. ženski zbor i orgulje (1950.)
6. III staroslavenska za 4. gl. muški zbor i orgulje (1953.)

Po koncepciji je najstarija »Missa Caeciliana« posvećena pokojnom kardinalu Stepincu. Nju je Albe nosio u sebi još kao bogoslov prije odlaska u Rim. U nekoliko navrata ju je prerađivao, dok konačno nije bio s njom zadovoljan. U njoj se najviše osjeća utjecaj rimske škole — osobito Refice-a, pa donekle i Perosi-a. To je velika, svečana misa namijenjena pontifikalu i velikom prostoru katedrale. U njoj dominira snažna tematika, mjestimično koralnog karaktera.

Missa Gregoriana znatno se razlikuje od Caeciliane. Sa manjim jednostavnijim sredstvima postignuta je veća izražajnost. Kyrie ima divnu temu, valjda najljepšu Vidakovićevu melodiju, koja neposredno podsjeća na koral (misa se zato i zove »Gregoriana«). Po svojoj snazi divna je Gloria sa svojim modalnim kadencama i disonantnim sklopovima, gdje prevladava sekunda. Tu se već osjeća prisustvo folklornih elemenata iz primorskih krajeva.

Missa simplex odlikuje se jednostavnom melodičkom, pentatonikom (motiv Gloriam zapravo je varijanta starog koralala »O rumena zoro jasna«). U ovoj misi već se naziru elementi istarske ljestvice (male sekunde).

Prva staroslavenska misa vrlo uspješno izražava folklorni melos. Maestrov lični rad na obradi folkloru usmjerio ga je na naš izričaj.

Druga staroslavenska misa je Vidakovićeva najpopularnija skladba. »Gospodine« je satkan od ostinantnog motiva, koji možda upućuje na folklor sinjske krajine. Česta upotreba mješovitih mjera odaje blizinu narodne duše.

Zadnja Vidakovićeva misa, ujedno najjača i najoriginalnija izdana je 1953. Posvuda prisutan svojim unutarnjim glazbenim uhom, maestro je uspio u sebe iskonski snažnu staroslavensku riječ pjevanu gorkim i oporim napjevima, koji nose u sebi svu ljepotu našeg mora i gradova, naše tisućugodišnje kulture. To je naša snaga, naš Veli Jože, Galeot Ilija i naša Zvonimirova lađa. Velikim glagoljskim pismenima posvetio je maestro tu misu Bogorodici. Misa je skladna u istarskoj ljestvici. Orgulje postaju velike sopele, što se sjedinjuje s pjevom puka.

Melodika je više nego jednostavna. Muški glasovi izmjenjuju se sa ženskim u polifonima spletovim, zazivajući Božje milosrđe.

Od 1942—1945. Albe održava preko radija ciklus predavanja o domaćoj i stranoj crkvenoj glazbi i uređuje radio prijenos nedjeljnih misa. Osim toga organizira orguljske koncerte u katedrali i drugim crkvama, na kojima nastupaju domaći i strani umjetnici (Čedomil Dugan, Mladen Stahuljak, Božo Antonić, Robert Drache-Njemačka, Mirko Kovačec, Višnja Manasteriotti, Zvonimir Prelčec, Mira Radej i drugi).

Kao urednik Sv. Cecilije Vidaković piše gotovo sam sve glazbene kritike koncerata održanih u Zagrebu i prikaze novih skladba i glazbenih priručnika. Iznenaduje nas sigurnost sudova o praižvedbama. U svojem opširnom radu on nije statičan, niti počiva na lovorikama stečenim u Rimu. Upoznaje djela naših eminentnih skladatelja Šuleka, Brkanovića, Baranovića, Gotovca, Papandopula, Cipre i uči na njihovim partiturnama. Prati rad etnomuzikologa, akademika dr. Vinka Žganca, s kojim ga veže iskreno prijateljstvo te se i sam bavi skupljanjem i analizom folkloru. To se odražuje u njegovom stvaralačkom opusu, a osobito je taj razvoj vidljiv u njegovim malim, pučkim skladbama (Pet duhovnih stihova, Devet Marijanskih stihova, Gospi u čast). Kolike li ljepote u naivnim pjesmicama »Zdravo Majko Djevice«, »Majku Boga velikoga« ili »Marija sva je bez i jedne ljage«.

Obradujući popijevke iz »Citharae ostochordae«, koje je izdao za potrebe župa, harmonizira ih jednostavnijim, pučkim načinom, čuvajući u gornja dva glasa narodne terce i kvinte.

Na zanimljiv način obrađuje narodni melos ili ga sam stvara u narodnom duhu. Glasovir, kao instrument pratnje, nije tek pusta harmonijska i ritmička podloga, nego nosilac glavne niti, ugođaja pjesme (Oj Ivane, Ivaniću; Cincokrt i druge).

Za potrebe većine crkvenih orguljaša izdaje u »Sv. Ceciliji« i kasnije u posebnom prilogu obrade pojedinih liturgijskih popijevki prema vremenu crkvene godine. Za vješte orguljaše napisao je nekoliko većih orguljskih skladbi od kojih se posebno ističu: »Marijo slatko ime (koralna varijacija), fuga u c-duru i fantazija i fuga u f-molu (1945.). Ova posljednja je njegova najsnažnija orguljska skladba pisana kasno-romantičnim stilom, a odlikuje se dramskim akcentima i mjestimičnim prizvukom folkloru. Ritmički pregnantna fuga spada među najbolje instrumentalne polifone skladbe novije hrvatske glazbe. Iza rala drži brojna predavanja i tečajeve crkvene glazbe za profesore i nastavnike glazbenih škola i sjemeništa i za orguljaše. Sam je sebe nazivao u šali »canis Domini«, koji godinama više i govori o pravoj crkvenoj glazbi.

Od 1951. postaje predavač na Bogoslovskom fakultetu u Zagrebu, a 1962. izvanredni profesor. Prilikom izložbe mozaika iz Poreča u Zagrebu sa zborom bogoslova izvodi preko radija koralne napjeve iz tog razdoblja.

Njegovo područje rada par excellence bila je muzikologija. Svršivši u Rimu studij paleografije kod profesora Sunola i Casimiri-a predaje se svim mahom proučavanju hrvatske glazbene prošlosti. Osvjetljuje stanje crkvene glazbe u Zagrebu izvrsnom raspravom (Crkvena glazba u Zagrebačkoj stolnoj crkvi u XIX stoljeću — Zagreb 1945.). Piše studiju »Sakramentar MR 126«, u kojoj obrađuje najstariji dokumenat latinske liturgije u sjevernoj Hrvatskoj. Znanstveno i sistematski sređuje glazbene arhive naših samostana po Dalmaciji (Samostan Male braće u Dubrovniku). Suraduje u muzičkoj enciklopediji kao stručnjak za pitanja crkvene glazbe (Koral, polifonija, orgulje, razvoj duhovne glazbe u svijetu i kod nas).

Dokumentirano i znalački prikazuje lik Jurja Križanića kao glazbenog pisca i teoretičara, poznatog do sada kao političara i književnika. Suraduje u mnogim našim i stranim časopisima i glazbenim publikacijama. Zbog njegova velikog ugleda pozivaju ga na svjetske kongrese muzikologa u Njemačku, Italiju, Ameriku. Njegovo kapitalno djelo na tom području je uzorno pripremljena zbirka Jelićevih moteta »Parnassia militia« u izdanju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Time je Vidaković istrгнуo zaboravu jedno veliko ime i vratio ga našoj kulturnoj baštini. Pogledamo li s kolikim je znanjem i ukusom obradio continuo, onda nam postaje jasno zašto je u to doba prestao skladati. Dovoljno je uzeti nekoliko primjera (Florete flores; Bone Iesu, Verbum Patris) pa da se uvjerimo kako ta glazba zvuči autentično. To nije obrada, nego kongenijalna izrada Jelićevih dionica. Svirajući continuo Lukačića u Plamenčevoj obradi i Jelića u Vidakovićevoj — osjećamo, koliko je više života i uvjerljivosti unio Vidaković u Jelića. Jedno od njegovih zadnjih muzikoloških djela bilo je prip-

remanje Sorkočevićih »Simfonija« u suradnji sa Stjepanom Šulekom. Prerana smrt spriječila je maestra u naumu da doktorira muzikologiju. No, svojim muzikološkim opusom on je pokazao uzorno znanje i vještinu, kojom bi se ponosio svaki najučeniji doktor muzikologije.

Pretvarajući noć u dan (ne u smislu glazbene igre nizozemskih polifoničara — Noctem in die vertere) nego doslovno rješavao je Vidaković sve ove složene poslove i zadatke, kojih čovjek ne stigne niti nabrojiti. Žurio je, kao da osjeća rani svršetak. Još za vrijeme glazbenih studija u Rimu, porodila se u njemu zamisao da osnuje Institut za crkvenu glazbu. Jasno mu je bilo da je bez te ustanove uzaludno govoriti, pisati, skladati, ako se ne odgajaju ljudi koji će u život provoditi načela i smjernice svete glazbe. U jesen 1963. teško bolestan, uspio je ostvariti i tu zamisao. Počela je prva školska godina u kojoj on nije doživio niti »Te Deum«. Umro je 18. travnja 1964.

Božno su istinite riječi prvog telegrama, prisjele na Institut za crkvenu glazbu . . . »Prerani

historijski gubitak uzornog svećenika, profesora, najvećeg hrvatskog crkvenog glazbenika, hrabrog promicatelja cecilijanske misli, oca i predsjednika Instituta Maestra Albe Vidakovića. . . «

Uistinu, svojom enciklopedijskom erudicijom na području glazbe i istančanim umjetničkim ukusom Albe Vidaković svijetli kao najjači lik crkvene glazbe u XX stoljeću.

On je u našu glazbu unio novi duh, prožet ljepotom gregorijanskog korala, obogaćen snažnom polifonijom i uvijek modernom harmonijom starih modusa. Osjetio je naš narodni impuls i snažno ga izrazio dajući mu prikladno crkveno ruho. On je našu crkvenu glazbu postavio na njezine vlastite noge, na vlastito tlo i time nas oslobodio vječitog klanjanja pred stranim autoritetima, pa bilo to i cecilijancima. Maestro Albe Vidaković nama crkvenim glazbenicima kao Meštrovićev Grgur Ninski pokazuje put kojim treba krenuti naša crkvena glazba da bi postala snažna nacionalnim izrazom vjere.

MATO LEŠČAN

ZUSAMMENFASSUNG:

Albe Vidaković (1914—1964). Er wurde in Subotica geboren. Die Schule besuchte in Travnik und Zagreb, wo er den Musikunterricht bei Franjo Dugan, einem Berliner Schüler, besuchte. In Rom, auf dem Papstinstitut für Kirchenmusik, diplomierte er den gregorianischen Choral und die Komposition (1944). Nach seiner Rückkehr nach Zagreb wurde er zum Regens chori der Zagreber Kathedrale und Professor des Kroatischen Staatskonservatoriums ernannt. Er leitete die Zeitschrift »Die Heilige Cecilia«, hielt Vorlesungen in Kirchenmusik, veranstaltete Orgelkonzerte. Als Dirigent führte er 30 neue Messen in das Repertoire ein. Er komponierte selbst 5 Messen, die einen grossen Beitrag zum neueren kroatischen Kirchenmusik bedeuten. Daneben schrieb er Orgelkompositionen — »Phantasie und Fuge«, C-Dur Fuge; Sololieder mit klavierbegleitung (Cincokrt; Oj, Ivane Ivaniću usw.)

Von besonderer Bedeutung für unsere Musikkultur ist seine fruchtbare Arbeit im Bereich der Musikologie. Besonders zu erwähnen ist die hervorragende Bearbeitung von Jelić's Motteten »Parnassia militia«. Als Musikologe war Vidaković Mitarbeiter vieler ausländischer und einheimischer Zeitschriften und der »Musikzyklopädie«. Gegen das Ende seines Lebens wurde dank seiner Bestrebungen das Institut für Kirchenmusik eröffnet (1963). Vidaković ist ohne Zweifel unser bedeutendster Kirchenmusiker neuerer Zeit.

SUMMARY

ALBE VIDAKOVIĆ (1914—1964) was born in Subotica and was educated in Travnik and Zagreb. His professor of music was Franjo Dugan, Berlin student. In Roma, at the Pope institute for church music he certificated gregorian coral and composition (1944). Returning to Zagreb he was named as regens chori of Zagreb cathedral and professor of Croatian state conservatorie. He edited the journal »Sv. Cecilia«, lectured the church music, and organized the organ concerts. As a dirigent he put on the repertoire 30 new masses. He himself composed 5 masses which were great contribution to the new Croatian church music. He also composed organ compositions »Fantasy and fuga«, C-major fuga, solo-songs with piano accompaniment (Cincokrd, Oj Ivane Ivaniću etc.) His prolific dealing with musicology is especially important for Croatian musical culture. Here we can stress his perfect working out of V. Jelić's motets »Parnassia militia«.

As a musicologist, A. Vidaković cooperated a lot of Croatian and foreign journals, and the »Musical Encyclopaedia«. By his aspiration, at the end of his life, there was established the institute for church music (1963). Albe Vidaković is, in modern time, certainly our greatest church musician.